

Forfatter: Ulrik Lehrmann

Titel: Det folkelige gennembrud (1900-1920)

Citation: Ulrik Lehrmann: "Det folkelige gennembrud (1900-1920)", i Ulrik Lehrmann: *Det folkelige gennembrud (1900-1920)*. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-periods-1900-1920-shoot-idm140580043714016.pdf> (tilgået 26. april 2024)

At få et moderne hjem

I 1893 blev alle på Overdrevsgården i Veddelev ved Roskilde kaldt af hus for at blive fotograferet. Som det var typisk for den slags gårdbilleder, blev alle med tilknytning til gården stillet op på en linie foran gården og med front mod fotografen. Der står de så: seks mænd med arbejdsredskaber og fem kvinder iført store hvide forklæder og et par af kvinderne med træspande i hånden. En hest og det lokale postbud er også kommet med på fotografiet. To personer på fotografiet påkalder sig særlig opmærksomhed. Ikke fordi de på nogen måde skiller sig ud fra de øvrige personer, som de står der som stive støtter i deres arbejdstøj, men fordi vi kender deres historie. Det drejer sig om Lars Henriksen og Dorthe Andersdatter. Lars og Dorthe havde været ansat på Overdrevsgården som karl og pige siden begyndelsen af 1870'erne. De var blevet ansat på gården, fordi gårdmandsparret Ole Sørensen og Magdalene Nielsdatter var barnløse. Lars og Dorthe var nemlig i familie med gårdmandsparret. Lars mor var kusine til gårdejeren Ole Sørensen; Dorthes mor var søster til Magdalene Nielsdatter.

Året efter fotografiet blev taget i 1894 overtog Lars og Dorthe gården. De havde da gået op og ned ad hinanden som tjenestefolk i henved 20 år. Den købekontrakt, der lå til grund for Lars overtagelse af Overdrevsgården, indeholdt et forbehold om, at købet kun var gyldigt, hvis Lars inden en fastsat dato havde giftet sig med Dorthe.

Der er meget i omstændighederne omkring Lars og Dorthes ægteskabsindgåelse, der tyder på, at det ikke kun var gensidig sympati, der bandt dem sammen. Ægteskabet var også en håndfast måde at bevare gården på slægtens hænder på.

Tyve år senere var Lars og Dorthe blevet solide gårdmandsfolk, og det er som om der ikke mindst mentalt er gået mere end tyve år mellem gårdbilledet og det fotografi, de fik taget i 1913 af familien i stadsstuen. Omkring et rundt bord, hvorpå der på en hæklet borddug er placeret en stor petroleumslampe, sidder Lars og Dorthe i deres pæne tøj sammen med deres søn, og bagved sidder datteren ved klaveret. Væggene er udsmykket med familiefotografier og et barometer, og i stuens ene hjørne knejser en blankpoleret kakkelovn. Gårdens stuehus er i det mellemliggende tidsrum blevet ombygget, børnene har som noget nyt fået deres egne værelser, og datteren har lært at spille klaver. Lars og Dorthe har stiftet familie og skabt et hjem. Det er ikke længere muligt udelukkende ud fra fotografiet at se, at fotografiet forestiller en gårdmandsfamilie.

Selv om Lars og Dorthes ægteskab måske ikke var et renlivet kærlighedsægteskab, så skabte de ikke destomindre for deres børn rammerne for en opvækst efter et tilstræbt byborgerligt forbillede. De havde bevæget sig ud af gårdbilledets stive opstilling, hvor antallet af ansatte på gården sammen med en hest repræsenterede gårdens værdi, og var i mere end en forstand kommet ind i familierummets varme tæthed.

Hvis Lars og Dorthe blot otte år senere havde taget toget til København for at se Kunstnernes Efterårsudstilling, ville de bl.a. kunne have set en spisestue, der lå milevidt fra deres eget solide hjem. Poul Henningsen havde tegnet et spisestuemøblement i glas og stål, som indgik i en slags pavillon med vægudsmykninger af Axel Salto. Rummet og møblelementet var præget af lys, kvadratiske mønstre, materialemæssig enkelhed og gennemskuelighed i et funktionelt design.

Hvorvidt Lars og Dorthe ville have syntes om Poul Henningsens moderne spisestue, får vi aldrig at vide. Det afgørende er imidlertid, at Lars og Dorthes og Poul Henningsens måde at indrette sig på profilerer de bærende modsætninger i datidens kultur- og bevidsthedsliv. For Lars og Dorthe blev det moderne forbundet med overhovedet at tilegne sig et privat rum, en borgerlig familiekultur, mens det moderne for Poul Henningsen var et radikalt og internationalt orienteret forsøg på at vrige sig fri af sat borgerlighed inden for dagliglivets formgivning, men også mht. individ- og samfundsopfattelse. Det er da i denne spænding store dele af litteraturen 1900-1920 er blevet til. Det gælder i særlig grad forsøgene på at konstruere modernitetens oprindelsesfortællinger i en lang række af datidens romaner, men også lyrikken udformes i dette spændingsfelt, hvad enten den ytrer sig som traditionel naturlyrik i faste metriske former eller kværnende jegopløsning på syntakssammenbruddets grænse. Overhovedet synes netop spændvidden mht. udtryksformer og ideologiske positioner at karakterisere litteraturen i 1900-tallets første årtier, fordi litteraturen for de respektive klasser og lag på én gang var medie for både forvaltning af traditionen og tolkning af opbruddet herfra på et tidspunkt hvor moderniseringsprocessen for alvor greb omstrukturerende ind i det sociale liv samt kultur- og bevidsthedslivet, både når Jeppe Aakjærs Anna og Anders mødtes ved rugskellet i den jyske provins, og når Emil Bønnelycke hvirvledes rundt af nyhedstelegrammerne på Rådhuspladsen i København.